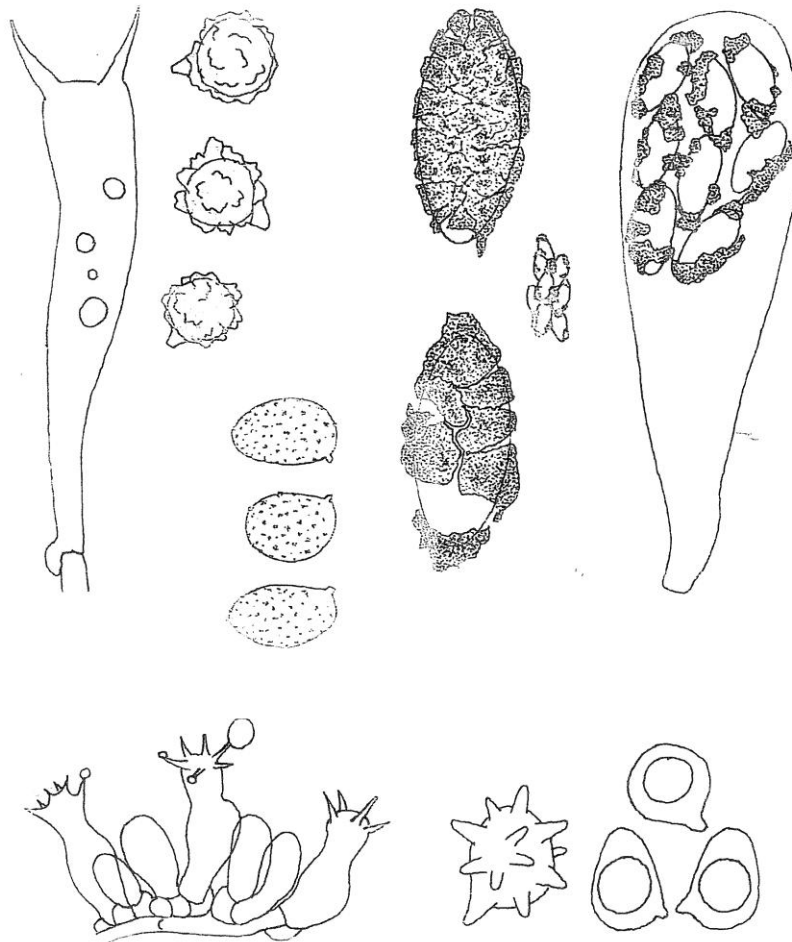

PSL-Info

*Nummer 3
juli 2009*

Paddenstoelen Studiegroep Limburg is een studiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.

Redactie

In dit nummer weer enkele artikeltjes die naar wij hopen in de smaak zullen vallen. Wil je ook iets kwijt? Het hoeft niet altijd een lang artikel te zijn, met gewoon een leuke mededeling kan je niet alleen een ander plezieren maar kan informatie bevatten die niet verloren mag gaan. Vergeet niet de Info is er voor jou!

In het veld wordt er vaak gediscussieerd over het wel en wee van een net gevonden honingzwam, de meningen lopen vaak nogal uiteen. In deze uitgave een sleuteltje betreffende deze soortgroep (de meest recente, gepubliceerd in Funca Nordica 2008)

Het redactionele werk wordt, zo ver als mogelijk is, verzorgd door Piet Kelderman, Herkenbroekerweg 23, 6301 EG Valkenburg a/d Geul, e-mail: p.kelderman@hetnet.nl en Marc Houben, Jos Klijnenlaan 242, 6164 AX Geleen, marc.houben@home.nl

PSL-Info is een informatiebrief van de Paddenstoelen Studiegroep Limburg. Een studiegroep van het Natuurhistorisch Genootschap in Limburg. De doelstellingen van deze Info is om publicaties mogelijk te maken over paddenstoelen en aanverwante zaken. Ieder lid wordt in de gelegenheid gesteld zijn of haar bevindingen te rapporteren. De auteurs blijven verantwoordelijk voor de inhoud van hun artikelen. De redactie behoudt zich het recht voor teksten aan te passen of in te korten.

De practicumavonden worden gehouden in het IVN-zaaltje onder de bibliotheek aan de Randsdalerweg 64 te Randsdaal. Deze bijeenkomsten vinden meestal plaats op de donderdag, ná een excursie die normaal op een zaterdag ervoor plaatsvindt. Maar het kan voorkomen dat er door bepaalde omstandigheden een practicumavond niet kan doorgaan, bel dus even van te voren op (Piet Kelderman: 043-601055 of Henk Henczyk : 045-8501391). Excursiedata worden bekend gemaakt via deze Info.(zie p. 11)

Raadpleeg ook eens de webstekjes van: N.M.V.: <http://www.mycologen.nl>, Antwerpse Mycologische Kring: www.kamk.be, Mycolim (Mycologische Werkgroep Limburg): www.mycolim.be en Zwam (Zelfstandige Werkgroep voor Amateurs-Mycologen) : www.zwamleuven.org, en www.Pilzepilze.de

Olijfgroene aardtong op Zweefvliegenveld Venlo

Peter Eenshuistra

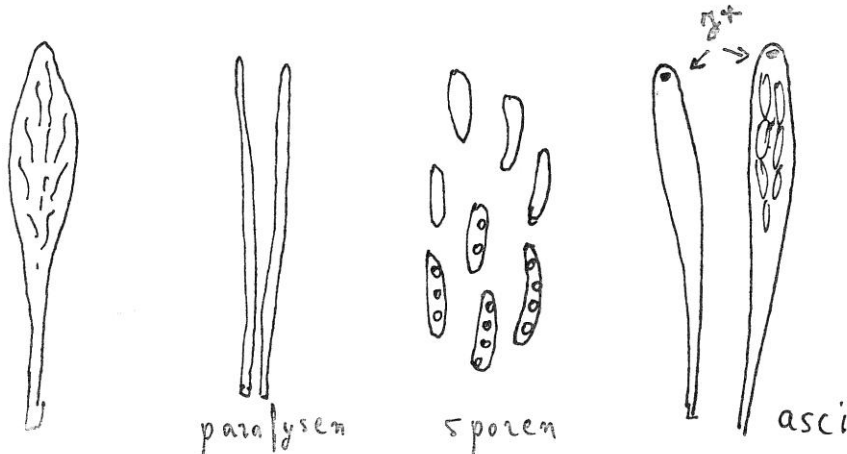
Zaterdag 1 november 2008, bezocht ik met de Paddenstoelengroep van Kring Venlo van het NHG het zweefvliegenveld op de Grootte Heide Venlo. De Zweefvliegers hebben op 31 oktober hun seizoen beëindigd, waardoor wij eindelijk op het zweefvliegenveld naar zeldzame Knotszwammen, Wasplaten en Aardtongen konden speuren. Op een gegeven moment werd ik bij een groep bruine, gerimpelde knotsvormige paddenstoelen geroepen: Peter, wat is dit?. Er stonden tientallen exemplaren, verdeeld over enkele vierkante meters. Ik zag meteen dat ik deze soort nog nooit gezien had en dat het een soort Aardtong moest zijn, maar welke?. Thuiswerk voor de microscoop dus.

Na een korte dwaling bij het geslacht *Geoglossum* kwam ik vrij snel bij *Microglossum olivaceum* uit. In Nordic Macromycetes wordt ook *Microglossum fuscorubens* voor rossig bruine exemplaren (bijna) zonder groen genoemd. Mijn exemplaren voldoen hier zeker aan. Zie foto. Bij het commentaar staat echter dat de meeste mycologen *M. fuscorubens* niet als onafhankelijke soort, maar als kleurvariant van *M. olivaceum* beschouwen. Ellis & Ellis (1998) noemen alleen *M. olivaceum*. Maas Geesteranus (1964) vermeldt *M. olivaceum* nog niet voor Nederland. *M. olivaceum* blijkt uiterst zeldzaam in Nederland (Arnolds et al 1995) en in Duitsland (Krieglsteiner, 1987).

Korte beschrijving *Microglossum olivaceum* (Pers.: Fr.)Gillet

Verse vruchtlichaam tong- tot knotsvormig, tong gerimpeld rossig bruin (zie foto). Steel glad; vers beige-bruin. Na enige dagen koelkast kregen met name de stelen donkergroene vlekken. De tong kreeg wat dofgele, olijfgroene vlekken. De hoofdkleur van de tong bleef echter bruin. De vruchtlichamen waren tot 50 mm hoog en tot 10 mm breed.

De asci zijn 70 – 130 µm lang en 5 – 8 µm breed. Alleen het topje van de asci kleurt blauw met Melzers-Reagens. De parafysen zijn dun, dikte 1 tot 2 µm, niet verdikt aan de top. De sporen zijn langwerpig, 10 – 18 x 4 – 5 µm, soms iets gekromd en bevatten 0 – 4 druppeltjes. De sporenmaten komen goed overeen met de in Nordic Macromycetes genoemde. Ellis & Ellis noemen sporen tot maximaal 25 x 8 µm, maar geven geen gemiddelde.

Geraadpleegde literatuur:

- Arnolds, E. et al 1995. Overzicht van de Paddenstoelen van Nederland, Ned. Myc. Ver., Wijster.
 Ellis, M.B. & J.P. Ellis 1998. Microfungi on miscellaneous substrates, an Identification Handbook, Enlarged edition, The Richmond Publishing Co. Ltd.
 Hansen, L. & H. Knudsen 2000. Nordic Macromycetes Vol 1, Nordsvamp, Copenhagen.
 Krieglsteiner, G.J. 1987. Verbreitungsatlas der Grosspilze Deutschlands (West), Band 2: Schlauchpilze, Ulmer
 Maas Geesteranus, R.A. 1964. De Fungi van Nederland, I Geoglossaceae – Aardtongen, KNNV med. 52,

Twéé bijzondere vondsten op 'n beukenstam in Kasteelpark Elsloo

Jo Bollen

De laatste erfgenamen van de d 'Arberg verkochten in 1818 het "Kasteel" aan Charles Emile Graaf de Geloës, door deze grondaankopen vergrote hij zijn eigendom.

Graaf de Geloës liet het huidige "Kasteelpark" in Engelse landschapsstijl aanleggen, met boomsoorten zoals Amerikaanse / zomereik, christusdoorn, gewone / rode beuk, gewone es, esdoorn, lariks, linde, moerascypres, plantaan, taxus en treurwilg.

Tijdens de storm op 8 december 2006 werd één van deze oude beuken in de botanische tuin van de IVN geveld.

Deze 'reus' kwam in de Molenvijver te liggen, maar na een verblijf van één jaar werd deze er op 23 januari 2008 weer uitgevist.

Na het verwijderen van kroon en takken werden de gezaagde stamdelen, samen met enkele andere (beukenstammen) opgestapeld nabij de Slakbeek, die uitmond in de Molenvijver.

Na enkele eerdere inspecties werden op 22 oktober 2008 (23 maanden na het vellen) maar liefst 20 soorten paddenstoelen genoteerd op deze stamdelen, waaronder twéé bijzondere namelijk *Psilocybe horizontalis* en *Coprinus laanii*.

Beschrijving van *Psilocybe horizontalis* (Bull.: Fr.).

Syn.: *Phaeomarasmium horizontalis* (Bull.: Fr.) Kühner

Melanotus horizontalis (Bull.: Fr.) P.D.Orton.

Nederlandse naam: Leerkaalkopje.

Macroscopisch, vruchtlichamen, hoed 7-12 mm, eerst bleek, iets viltig, later rossig bruin tot roodbruinachtig, hygrofaan, rand lang ingerold, niet gestreept; lamellen vrij dicht opeen, aangehecht, bruin als de vochtige hoed, steeltje excentrisch, kort, 3-10 x 1 mm, bruin; vlees taai, kleur als hoed, geur zwak naar radijs.

Microscopisch, sporen ovaal tot boonvormig, 6-7,5 x 4,5-5,5 µm, met kiemporie en een moeilijk zichtbare apiculus, basidiën 4 -sporig, cheilocystiden talrijk, lageniform, 15-36 x 3-7 µm, pleurocystiden afwezig, hoedhuid, cutis met 3-9 µm brede hyfen, met sterk geïncrusteerde wanden. (determinatie P. Kelderman)

De soort werd op een 110 cm dik stamdeel aangetroffen.

Voor het eerst in Nederland waargenomen in 1989, mogelijk ingevoerd en zich uitbreidend (Arnolds, E. et. al. 1995).

Beschrijving van *Coprinus laanii* (Kits v. Wav.)

Nederlandse naam : Zaagvlakinktzwam.

Macroscopisch, vruchtlichamen, hoed 7-12 x 5-15 mm hoog, jong verlengend eivormig, later klokvormig, vlak uitspreidend, muisgrijs, fijn wit melig bepoedert, oud vanaf het centrum radiaal gestreept met bruinige ribben, rand scherp; lamellen eerst wit, later bruinachtig tot zwart, smal aangehecht; steeltje 10-30 x 1-2 mm, jong sterk wit bepoedert, basis iets verdikt.

Microscopisch, sporen elliptisch, glad, 9,2-11,8 x 5,2-6,8 µm (excl.) het duidelijke / sterk episporium, basidiën 4 -sporig, 13-30 x 8-10 µm, cheilocystiden breed clavaat, lageniform 45-110 x 22-40 µm, pleurocystiden cilindrisch, lageniform 70-125 x 18-32 µm, hoedhuid bestaande ronde, ovale, blaasachtige cellen, wrattig, 30-95 µm in doorsnede, verbonden door 2-4 µm brede hyfen, gespen nul.

Herkenbaar in het veld door de typische standplaats, zo werd de soort hier op 3 zaagvlakken aangetroffen, deze variërend van 80-120 cm in doorsnede.

Literatuur.

Arnolds, E. et. al. 1995. Overzicht van de Paddenstoelen in Nederland. Ned. Mycologische Vereniging, Wijster.

Arnolds, E. et. al. 1996. Supplement 2, Namenlijst, Rode Lijst. Nederlandse Mycologische Vereniging, Wijster.

Bas, C. et. al. 1999. Flora Agaricina Neerlandica Volume 4. Balkema Rotterdam / Brookfield.

Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1995. Pilze der Schweiz, Band 4. Verlag Mycologia Luzern.

De Ceuninck, L. 2008. Tweemaal klein, wit, bepoedert en toch zo verschillend. KVMV Sporen 2008/2.

Moser, M. 1983. Die Röhrlinge und Blätterpilze Band II b / 2 – Basidiomyceten. Gustaf Fischer Verlag, Stuttgart

Reijnders, A. & Vellinga, E. 1992. *Phaeomarasmium horizontalis*. *Coolia* 35: (3) 1992.

Ulje, K. 1995. Is mijn Paddenstoel een Inktzwam. *Coolia* 38 (4).

Vermeulen, H. 1999. Paddenstoelen, Schimmels en Slijmzwammen van Vlaanderen. Uitgever: De Wielewaal Turnhout

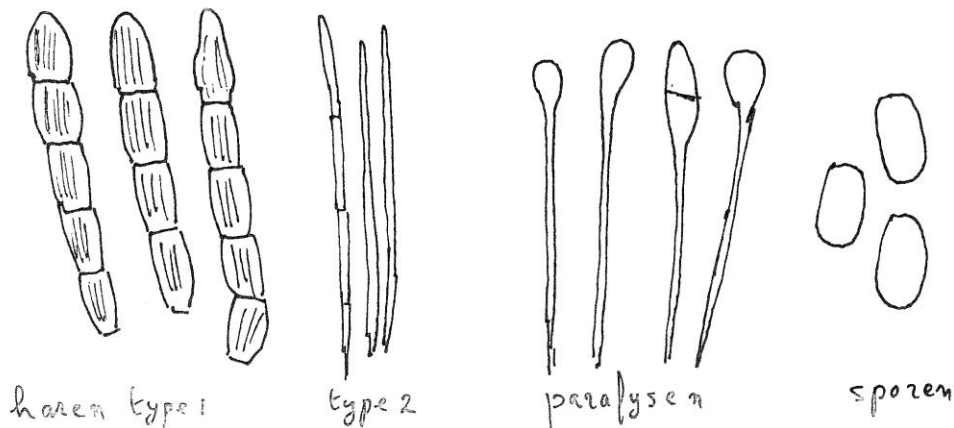
Zandborstelbekertje in schraalgrasland Ossenbergh

Peter Eenshuistra

In de Ossenbergh ligt een schraal weilte dat al jaren door paarden wordt begraasd. Voorgaande jaren vond ik in dit weilte Bezemkoraaltje (*Ramaria tenuiramosa*), Kleverige aardtong (*Geoglossum glutinosum*), Gele knotszwam (*Clavulinopsis helveola*) en Klein vuurzwammetje (*Hygrocybe miniata*). Tot 22 november had ik dit weilte nog niet doorlopen. Dit was voor mij voldoende reden dit weilte alsnog te bezoeken. Er lagen inmiddels enige dunne sneeuwresten. Op twee plaatsen tussen zand, mos en Muizenoor (*Hieracium pilosella*) vond ik opvallende oranje bekerzwammen, die ik in het veld niet kon thuisbrengen. De bekertjes waren 1 tot bijna 2 cm breed. De binnenzijde was helder oranje. De buitenzijde was lichter. Met de loep was te zien dat de buitenkant dicht (kort) behaard was. Thuis kwam ik vrij snel uit bij het geslacht *Cheilymenia*. Dit verbaasde mij daar ik dit geslacht tot nu toe associeerde met kleine oranje of gele schijfjes op mest. Bij het doorlopen van de tabel in Ellis & Ellis kwam vrij snel *Cheilymenia fibrillosa* uit de bus. De tabel in Nordic Macromycetes Vol.1 gaf dezelfde uitkomst. De soort blijkt uiterst zeldzaam in Nederland te zijn. In het Overzicht van de Paddenstoelen van Nederland 1995 wordt alleen Havelte als zekere groeiplaats genoemd.

Korte beschrijving *Cheilymenia fibrillosa* (Currey) Le Gal

Vruchtlichaam bekervormig, 1 tot 2 cm groot, binnenzijde helder oranje. De buitenzijde is lichter en kort behaard; met name op de rand met een loep goed zichtbaar. Onder de microscoop blijkt dat de vruchtlichamen aan de buitenzijde twee soorten haren hebben: dikke enigszins gekleurde en kleurloze dunne haartjes. Zie bijgevoegde tekening. De dikke gesegmenteerde haren zijn 150 tot 200 µm lang. De parafysen zijn aan de top knotsvormig of ballonvormig verdikt. De asci zijn ca 180 – 250 µm lang, 8-sporig en 10 á 12 µm breed. De sporen zijn glad, stomp elliptisch 14 – 18 x 6 – 9 µm zonder oliedruppels. De Melzers-Reagens reactie is negatief.

Geraadpleegde literatuur:

- Arnolds, E. et al 1995. Overzicht van de Paddenstoelen van Nederland, Ned. Myc. Ver., Wijster,
 Ellis, M.B. & J.P. Ellis 1998. Microfungi on miscellaneous substrates, an Identification Handbook, Enlarged
 edition, The Richmond Publishing Co. Ltd.
 Hansen, L. & H. Knudsen 2000. Nordic Macromycetes Vol 1, Nordsvamp, Copenhagen.

De Bruine en Bleke borstelkurkzwam, twee taaie borstels in het Bunderbos. Jo Bollen

Het geslacht *Coriolopsis* met de soorten *gallica* en *trogii* zijn door hun onopvallende en vaak ietwat verborgen levenswijze, vaak voorkomend aan de zij- of onderkant van het substraat, met hun grijze tot lichtbruine kleuren niet bepaald opvallende soorten.

Zo werden er o.a. in het nog vroege paddenstoelenseizoen van maart 2007 enkele bruine en taaie vruchtlichamen verzameld in bos Elsloo, deze fructificeerde op een boom/tak van Gewone es. Een *Coriolopsis* soort, dat was wel duidelijk, maar welke van de twee hier voorkomend was nog niet direct duidelijk. Het leek mij daarom interessant deze twee soorten eens goed met elkaar te vergelijken.

Hieronder eerst korte macroscopische beschrijving van beide *Coriolopsis* soorten (deels overgenomen uit Breitenbach & Kränzlin 1986 en Vermeulen, H. 1999)

***Coriolopsis trogii* (Bleke borstelkurkzwam)**

Syn.: *Funalia trogii* (Berk.) Bond. & Sing.; *Trametes trogii* Berk.

Vruchtlichamen; hoed consolevormig 30-120 mm breed, 10-60 mm afstaand en 10-40 mm dik, bovenzijde bezet met grove grijsbruine haren, deze zelden gezoneerd, vaak naast elkaar in rijen groeiend en meestal aflopend langs het substraat. Rand scherp, gegolfd, onderzijde met ronde tot hoekig poriën, 1-2 per mm, lengte tot 8 mm, okerkleurig, op aflopende delen van het substraat ± tandvormig; vlees 5-20 mm dik, wit tot roomkleurig, kurkachtig, taai.

Deze vrij zeldzame nectrofe parasiet is vaker te vinden op stammen / takken van Populier dan op Berk en Beuk; ja zelfs op Gewone es en veroorzaakt witrot.

***Coriolopsis gallica* (Bruine borstelkurkzwam)**

Syn.: *Funalia gallica* (Fr.: Fr.) Bond. & Sing.; *Trametes extenuata* (Dur. & Mont.) Pat.

Vruchtlichamen; hoed schelp tot consolevormig, 100-150 mm breed, 20-60 mm afstaand en 10-30 mm dik, bovenzijde bezet met stijve, grove grijsbruine tot bruine haren, concentrisch gezoneerd, vaak in langere rijen. Rand scherp, zwak gegolfd, lichter van kleur en viltig of fijn behaard, onderzijde met ronde tot hoekig, zelfs gerekte poriën, 1-2 (3) per mm, lengte tot 10 mm., jong okerbruin, later grauw tot donkerbruin; vlees 5-10 mm dik, tabak tot kaneelkleurig, kurkachtig, taai.

De zeldzame, tevens gevoelige saprofiet is meestal te vinden op Gewone es, minder vaak op Zomereik, en veroorzaakt witrot.

Microscopische kenmerken en verschillen.

C. gallica, sporen cilindrisch – elliptisch, glad, hyalin, 10-15 x 4,5-5,5 µm, J-.
Basidiën cilindrisch, 25-30 x 5-6 µm, met 2-4 sterigmen met gespen aan de basis.

C. trogii, sporen cilindrisch – elliptisch, glad, hyalin, 6,5-11 x 3-3,5 µm, J-.
Basidiën cilindrisch 15-20 x 5-6 µm, met 4 sterigmen, zonder gespen aan de basis.
Een duidelijk verschil is er in de maten van de sporen, en het wel of niet aanwezig zijn van gespen aan de basis van de basidiën.

Chemische reacties. Het vlees kleurt met KOH bij *C. trogii* nauwelijks of iets donkerder, maar nooit zwart wat wel en direct het geval is bij *C. gallica*
Ammoniak reageert niet bij *C. trogii*, maar bij *C. gallica* geeft dit gelijk een roodbruine reactie.

De vondsten in Elsloo (maart 2007 en september 2008) op Gewone es (*Fraxinus excelsior*) kon met behulp van KOH (gelijk zwart), en met Ammoniak (roodbruin), de Bruine borstelkurkzwam (*Coriolopsis gallica*) op naam worden gebracht.

In januari 2007 werden de zelfde reacties beproeft op vondsten in Bunde, Elsloo en Geulle nu op Canadese populier (*Populus canadensis*), met KOH echter totaal geen reactie en met Ammoniak zeer zwak reagerend, zo kon ook de Bleke borstelkurkzwam *Coriolopsis trogii* aan de lijst worden toegevoegd.

Ben dank verschuldigd aan de Redactie voor het ordenen van bovenstaand en Staatsbosbeheer voor de vergunning.

Literatuur.

- Arnolds, E. et al. 1995. Overzicht van de Paddenstoelen in Nederland. Uitgave: Ned. Mycologische Vereniging Wijster
- Arnolds, E. et al. 1995. Supplement 2, Namenlijst, Rode lijst. Uitgave: Ned. Mycologische Vereniging Wijster.
- Breitenbach, J. & Kränzlin, F. 1986. Pilze der Schweiz Nichtblätterpilze, Band 2. Verlag: Mykologia, Luzern.
- Vermeulen, H. 1999. Paddenstoelen, Schimmels en Slijmzwammen van Vlaanderen. Uitgave: De Wielewaal.

Armillaria (Fr.:Fr.) Staude (Bewerkt door Jan Westerholt in Funga Nordica 2008)

1. Ring afwezig; moerassig veengebied, natte plaatsen langs water. Hoed 15-60 mm, conisch tot klokvormig, later uitgespreid tot verdiept middendeel, droog, lichtgeel tot geelbruin met bruine schubjes in het centrum; steel 30-100 x 5-20 mm, clavaat, vezelig, crème tot gelig-bruin, wordt oranjebruin vanuit de basis; vruchtlichamen alleenstaand of gebundeld groei-end. Sporen 7-9 x 5,5-6,5 µm, elliptisch. Vaak tussen *Phragmites* en *Carex*, maar ook tussen *Sphagnum*; late zomer tot herfst; erg zeldzaam.....**A. ectypa** (Fr.: Fr.) Herink
- 1* Ring aanwezig; op hout of schijnbaar op de grond.....2
2. Ring watachtig, met een uitgesproken neiging tot het krijgen van onregelmatige scheurtjes ...3
- 2* Ring membranair tot watachtig, ± blijvend en regelmatig gevormd, dit voor lange tijd en met blijvende rand.....4
3. Hoed, uitgespreid, met verspreide schubjes, deze bijna tot de rand; steel met gele velum- resten. Hoed 25-100 mm, convex tot uitgespreid, honinggeel tot bruingeel met kleine bruine schubjes, hygrofaan; steel 60-120 x 8-15 mm, clavaat met een tot 25 mm brede basis, wit-achtig tot bleek grijs of geligbruin; ring donzig-wattig en onregelmatig; vruchtlichamen meest gebundeld. Sporen 7-9 x 4,5-5,5 µm. Op elke loofboom, zelden op naaldhout, vaak ook op de grond; zomer tot late herfst; erg algemeen.....**A. lutea** Gillet (= *A. gallica* Marxm. & Romagn., = *A. bulbosa* (Barla) Velen. ss auct.)
- 3* Hoed, uitgespreid, meestal alleen in het centrum met schubjes; steel zonder geel velum, maar vaak vlokkig en/of met geelgekleurde basis. Hoed 20-100 mm, convex tot klokvormig, later uitgespreid met of zonder een umbo, droog, grijs, bruingeel tot geelbruin of lichtgeel, hygrofaan, met bruine schubjes; steel 50-120 x 5-15 mm, cilindrisch met een verbrede basis, witachtig tot bleek geligbruin; ring donzig en vluchtig; vruchtlichamen alleen of gebundeld groeiend. Sporen 7-9 x 5-6 µm, elliptisch. In loof- en naaldbos; zomer tot herfst; zeldzaam.....**A. cepistipes** Velen. (incl. *A. pseudobulbosa* (Romagn. & Marxm.) Arnolds & Termorshuizen)
4. Hoed met contrasterende zwarte schubjes op een crème tot honinggele ondergrond; rand van de ring en steel met zwarte schubjes. Hoed 20-100mm, convex tot uitgespreid, droog, ietwat hygrofaan; steel 50-120 x 5-10 mm, cilindrisch of met ietwat verbrede basis, crème, maar snel grijsbruin wordend vanuit de basis; ring eerder blijvend; vruchtlichamen gebundeld. Sporen 8-10 x 5-6 µm, elliptisch. Op loofhout, vrij algemeen .....**A. ostoyae** (Romagn.) Herink (= *A. obscura* (Schaeff.) Horax ss auct., = *A. polymyces* (Gray) Singer & Clemenccon ss auct.)
- 4* Hoedschubjes bruin of ± gelijk gekleurd als de ondergrond; ringrand en steel niet duidelijk vlokkig.....5
5. Vruchtlichamen meestal breed en dicht gebundeld, vaak meer dan 25 vruchtlichamen; ring membranair; steel 4-10 mm breed, cilindrisch met versmalde basis; gespen afwezig. Hoed 20-80 mm, convex tot uitgespreid, droog, meest olijfgeel met grijsbruin centrum, met bruine schubjes; steel 50-150 mm lang, crème bij de top, geligbruin tot oranjebruin naar de basis, met verspreide witachtige velumresten. Sporen 7-9 x 5-7 µm, elliptisch. Op loofhout of op de grond; late zomer tot herfst; vrij algemeen.....**A. mellea** (Vahl: Fr.) P. Kumm.
- 5* Vruchtlichamen gebundeld, maar amper meer dan 25 vruchtlichamen; ring haast membranair tot donzig; steel 8-20 mm breed, cilindrisch tot clavaat; gespen aanwezig. Hoed 30-100 mm, convex tot uitgespreid, droog, olijfgeel tot oranjebruin met ± gelijk gekleurde schubjes; steel 50-150 mm lang, grijsgeel tot oranjebruin, glad of ietwat vlokkig, met verspreide witachtige velumresten. Sporen 7-8,5 x 4,5-5,5 µm, elliptisch. Op loof- en naaldhout, op levende en dode stronken, maar ook op stompen en restanten van boomstammen; zomer tot late herfst; verspreid voorkomend.....**A. borealis** Marxm. & Korhonen.

Het Beukenkorrelknopje (*Phleogena faginea*) onder de loep

Jo Bollen

In de artikelen van Miriam Veerkamp (Coolia 50 (2) 2007), Piet Kelderman (PSL-Nieuws 13 (1) 2006), en Ruben Walley (AMK 2004. 1), worden oude, dode bomen (meest Beuk) vermeld als de substraat voor *Phleogena faginea*. Miriam Veerkamp vermeld in haar artikel dat de soort gevonden is in Nederland ten westen van Apeldoorn (2001), dit op een oude dode Beuk, en later ook nog op het landgoed Elswout (2006).

Inmiddels is de soort ook op andere plaatsen bekend zoals: het Voosterbos, bij Roden (de Vries), Kleinbroek bij Best (Kelderman 2006), en landgoed Nijenrode (Immerzeel 2006), en ondertussen op meerdere vindplaatsen in het land. Enkele dagen na het Cristellawekend (najaar 2006) melde Nico Dam me dat de soort op zes substraten was waargenomen in bos Elsloo.

Veerkamp meldt verder nog het voorkomen in de omliggende landen op oudere loofbomen zoals: Beuk, Els, Eik, Gewone es, Haagbeuk en Paardekastanje, de soort wordt overal als zeldzaam vermeld.

In Denemarken is de soort opgenomen in de lijst van 42 indicatorsoorten voor het opsporen van waardevolle Beukenbossen (Heilmann-Clausen & Cristensen, 2000).

In navolging daarvan is ook voor Nederland en België (Walley & Veerkamp 2005), het Beukenkorrelknopje opgenomen

Al die berichten doet het bij mij weer kriebelen, was toch benieuwd op welke substraten de soort hier in het Bunderbos c.a. zou voorkomen, en achtte het daarom zinvol om in januari – februari 2008 (de geschiktste maanden) dit eens te onderzoeken. Maar eerst nog maar eens een beschrijving van de soort.

(deels uit: Kelderman 2006 en Veerkamp, M. 2007).

Phleogena faginea. (Fr.: Fr.) Link. 1833.

Syn.: *Pilacre faginea*. (Fr.) Berk. & Broome, 1850.

Pilacre petersii Berk. & Curtis, apud Berk. & Broome, 1859.

Vruchtlichamen bestaande uit kleine, poederige bolletjes van enkele millimeters in diameter, het fijn vezelige oppervlak lijkt bepoederd, eerst crème kleurig, later licht tot donderbruin, zittend op een zeer klein grijsbruinachtig steeltje, dan wat gelijkend op een Myxomyceet.

Vaak voorkomend in grote groepen, dichtgedrongen, vaak op het onderste gedeelte van de stammen(tjes), daar waar de schors ontbreekt of deels is afgebrokkeld.

De soort wordt vooral in de winterperiode gevonden met een optimum in december tot maart.

Opvallend is de duidelijke geur naar maggi (als de Kruidige melkzwam (*Lactarius camphoratus*), zeker indien de vruchtlichamen droog zijn, ook bij beschadigen is de geur sterk, zelfs het substraat ruikt er naar.

Microscopisch: sporen bijna rond, glad, dikwandig, 5,5-8,5 x 5-5,7 µm. (Kelderman, P. 2006, PSL-Nieuws 13 (1))

Door hun onopvallende kleur (grijs- bruinachtig) zijn de Beukenkorrelknopje moeilijk waarneembaar, zeker van enige afstand. Maar het wordt iets eenvoudiger indien men op zoek gaat naar dode, (nog) staande stammen(tjes), die beneden ontdaan zijn van hun schors. Zeker bij de Gewone es, met stam diktes variërend van 4,5 tot 16 cm, kwam dit tijdens ons onderzoek naar voren.

Maar op de vele afgezaagde stobben of stronken van Gewone es, werd de soort nergens op aangetroffen.

Op oude, deels dode bomen, werden in richels van de boomschors de soort negen keer aangetroffen, deze boomsoorten waren; Berk (1x), Canadese populier (3x), Gewone es (2x), Paardekastanje (2x) en Zomereik (1x).

Op zeer oude, geknotte Haagbeuken en Linde (in De Breuk te Geulle) zien we de soort zowel op plaatsen waar de schors ontbreekt als daar waar de stammen gespleten of deels vermolmd zijn, ook fructificeren de vruchtlichaampjes hoger op de stam, zelfs tot aan de plaats waar de bomen geknot worden.

Uit dit onderzoek blijkt dat soorten die vaak als zeldzaam te boek staan, na gericht onderzoeken of tellingen (zoals bij *Plicaturopsis crispa*) veel vaker voorkomen dan voor mogelijk werd gehouden, zo ook het Beukenkorrelknopje. Tijdens het speurwerk in dit bossencomplex werden 119 groepen van de soort ontdekt op 11 (met Beuk 12) verschillende substraten waarvan 71 keer (ofwel bijna 60 %) de Gewone es als gastheer.

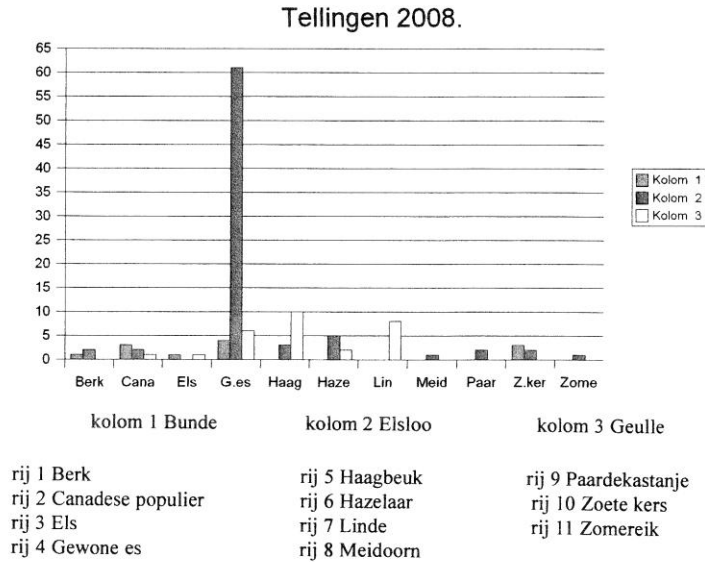
In tegenstelling tot wat er in de literatuur wordt vermeld behoort deze niet tot de substraat-keuze.

Daar het onderzoek in januari - februari 2008 plaatsvond; is de waarneming van 28 november 2008 (op een oude liggende beuk in het Kasteelpark Elsloo) niet in dit artikel opgenomen.

Wel mogen we stellen dat het Beukenkorrelknopje aan een spectaculaire opmars bezig is, zeker in dit bossencomplex.

En mag ik stellen, dat naar mijns inziens de Nederlandse benaming 'Beukenkorrelknopje' een verkeerde keuze was!

Diagram: *Phleogena faginea*, aantal groepen per substraatkeuze.**Opmerking.**

Zoals Mirjam in haar artikel beschrijft, werd ook hier (in bos Elsloo) de soort al eerder aangetroffen (2005), maar door ontbrekende literatuur als zodanig niet door mij herkend.

Daarom is het ook wel leuk (en leerzaam) dat in AMK, Coolia en PSL-Nieuws regelmatig dergelijke artikelen gepubliceerd worden. Verder bewijst het maar weer dat je ook in de wintermaanden leuk bezig kan zijn.

Dankwoord.

Nico Dam voor doorgave gegevens

Giel Jetten en Tonny Jetten-Bollen voor inventarisatie hulp.

Staatsbosbeheer voor de verkregen -Gebruiksovereenkomst-.

Redactie voor het ordenen van dit artikel.

Literatuur.

Kelderman, P. 2006. Het Poederkopje (*Roesleria subterranea*) en haar dubbelganger. PSL-Nieuws 13 (1).

Veerkamp, M. 2001. *Phleogena faginea*. (Fr.: Fr.) Link en *Entoloma testaceum* (Bres.) Noordeloos nieuw voor Nederland. Coolia 44 (2): 118-119.

Veerkamp, M. 2007. Het Beukenkorrelknopje verovert Nederland. Coolia 50 (2): 91-93.

Walley, R. 2004. Verspreiding en ecologie in Vlaanderen van enkele houtzwammen met voorkeur voor Beukenhout. AMK Mededelingen 2004 (1): 17-20.

Walley, R. & Veerkamp, M. 2005. Houtzwammen op beuk. Kernsoorten voor soortenrijke bossen in België en Nederland. Natuur.focus 4: 82-88.

Activiteitenagende

Excursieprogramma tweede halfjaar 2009:

- Datum**   **Terrein en plaats van samenkomst:** Alle excursies vertrekken steeds om 10:00 uur vanaf de plaats van samenkomst. (houd er rekening mee dat onderstaand programma door omstandigheden kan veranderen!) Er kunnen ook weer locaties opgenomen zijn die vorig jaar door droogte of anderszins vielen of door het geringe aantal vondsten weer in het programma zijn opgenomen, of op verzoek weer bezocht worden.
- 8 aug.**   Epenersbaan, Vijlenerbos, samenkomst parkeergelegenheid 'zevenwegen'. Op zoek naar Russula's en mogelijk al gordijnzwammen.
- 22 aug.**   Nogmaals een poging in Gronsveld, Trichterberg, samenkomst het bekende parkeerweitje onderaan het bos (links van de weg Gronsveld-St. Geertruide).
- 28-31 aug.**   Weekend Sauerland
- 12 sept.**   Onderstebosch Eperheide, samenkomst bekende parkeerplaats rand van het bos. Mogelijk ook nog een bezoek aan de 'Molt' aan de overkant.
- 19 sept.**   Annedaalsbosch, Mariahoop, samenkomst bij de kerk aldaar.
- 26 sept.**   Stuwmeer Kerkrade (zuidelijkdeel), samenkomst parkeerplaats voor het kasteel Erhenstein.
- 3 okt.**   Locatie ergens in Bunder-Elsloobos, keuze en samenkomst wordt bepaald door Jo Bollen, dit is een open excursie.
- 9-12 okt.**   Weekend Eifel
- 17 okt.**   Op verzoek: Mijnsheemstort Wihelmina, samenkomst parkeerplaats Winselerhof, Terwinselen.
- 24 okt.**   3 X is scheepsrecht: Swalmen, Swalmdal, samenkomst parkeerplaats nabij het zwembad. Bij ongunstige omstandigheden zal Gerard Dings voor een andere locatie kiezen.
- 19-26 okt.**   Werkweek N.M.V. in Zuid-Limburg (zie Coolia)
- 31 okt.**   Op speciaal verzoek: Breinigerberg (Slangenbergring) achter Aken. Samenkomst tankstation bij de grens te Bocholtz.
- 7 nov.**   Als de situatie gunstig is op zoek naar wasplaten, plaats en locaties worden later bepaald

Deze datums zijn natuurlijk niet definitief. Op verzoek, of als de excursieleiders het raadzaam achten, kan er vanaf geweken worden. Men wordt dan zonnodig per telefoon ingelicht. Trek er ook eens op uit op andere dan de excursie data. Zoals jullie hebben kunnen lezen in het jaarverslag zijn er vaak al vroeg in het jaar leuke dingen te vinden die er voor kunnen zorgen dat je in het 'verslag' vermeld wordt!

Paddenstoelencursus gaat door en wel op de dinsdagen 15 en 22 september van 19.00 tot 21.00 uur in het IVN- lokaal te Ransdaal. Aansluitend zal op de zondagen 20 en 27 september van 10.00 tot 12.00 veldexcursies in een nog nader te bepalen terreinen plaats vinden. De cursus wordt georganiseerd door de studiegroep, de leiders zijn Henk Henczyk en Marc Houben.

Practicums: 13 aug., 27 aug., 17 sept., 24 sept., 1 okt., 8 okt., 22 okt., 29 okt., 5 nov.

Weekendjes buitenland

De data zijn zoals al eerder vermeld op **28-31 augustus** en **9-12 oktober**. De weekendjes zijn echter verwisseld, het plan is nu eerst naar het Sauerland te gaan en in oktober naar de Eifel. De locatie in het Sauerland ligt niet ver van de vorige en deze in de Eifel in de buurt van Netterheim, bijzonderheden krijgen de deelnemers nog medegedeeld of toegestuurd. Voor verdere inlichtingen kan je natuurlijk terecht bij Henk Henczyk tel.: 045-8501391 of e-mail h4h4h@home.nl